

فرایند و ضرورت

اشاره:

کمیسیون ملی یونسکو در ایران با حمایت «سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد» (یونسکو) و همکاری شورای عالی اطلاع‌رسانی، مرکز پژوهش‌های ارتباطات دانشگاه علامه طباطبائی، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، و معاونت تحقیقاتی سازمان صدا و سیما، «سمینار میان منطقه‌ای کشورهای آسیای مرکزی - غربی و جامعه اطلاعاتی» را در شهریور ماه ۱۳۸۰، در تهران برگزار کرد. این سمینار، با هدف شناخت بهتر ماهیت و ابعاد دگرگونی‌های فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و کمک به توسعه زیرساخت‌های ارتباطات و اطلاع‌رسانی با توجه به اولویت‌های توسعه ملی و تقویت همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در این زمینه، شش محور، شامل «جامعه اطلاعاتی و فرایند جهانی‌سازی، حق دسترسی همگانی به اطلاعات، حقوق مالکیت فکری و حمایت از توسعه فرهنگی، مسائل اخلاقی و حقوقی کاربرد فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات، ارتباطات الکترونیکی و مسائل امنیت ملی و جامعه اطلاعاتی، گوناگونی فرهنگها و زبانها و گفت‌وگوی تمدنها را مورد بحث و بررسی قرار داد.

سمینار اخیر، با سخنرانی‌های افتتاحیه دکتر مصطفی معین وزیر علوم، و تحقیقات و فن‌آوری، «فیلیپ کتو» مدیر بخش جامعه اطلاعاتی یونسکو و پروفیسور «آرمان مانلار» اندیشمند مشهور انتقادنگر علوم ارتباطات، آغاز به کار کرد. در سمینار مذکور ۳۶ مقاله علمی ارائه شد که ۱۴ مقاله آن متعلق به محققان و متخصصان خارجی بود و ۲۲ مقاله آن به پژوهشگران ایرانی تعلق داشت. با توجه به اهمیت موضوع، به ویژه در کشور ما که مطالعات و تحقیقات زیادی در زمینه جامعه اطلاعاتی انجام نشده است، گفت و گوی حاضر با آقای دکتر کاظم معتمدنژاد، ترتیب دهنده سمینار و رئیس کمیته علمی آن، از نظر آنان می‌گذرد.

می‌توان یک تحول بسیار بزرگ در دگرگونی جوامع به‌شمار آورد، چرا که مکمل مراحل قبلی انقلاب صنعتی است. به همین جهت مرحله جدید را برخی «جامعه فراصنعتی» نامیده‌اند. عده‌ای از محققان و متفکران هم در سال‌های اخیر، نام این دوره جدید را جامعه اطلاعاتی گذاشتند و کوشیدند این دوره را از دوره

شرایط جدید کشورهای غربی و نیاز کشورهای صنعتی برای گسترش اقتصادشان، تولیدات و خدمات تازه‌ای مورد توجه قرار گرفت که بیشتر جنبه‌های ارتباطی و اطلاعاتی دارند. به عبارتی، تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات، در خدمت اقتصاد و به‌طور کلی، جوامع معاصر واقع شد. این امر را

* آقای دکتر، محور اصلی این سمینار «جامعه اطلاعاتی» است که در عنوان سمینار نیز آمده است، لطفاً در مورد این واژه و چگونگی طرح آن توضیح بفرمایید.

— دکتر معتمدنژاد: از اوایل دهه ۱۹۹۰، به‌امکانات و تکنولوژی‌های نوین ارتباطی توجه بیشتری شد. در واقع تحت تأثیر

جامعه اطلاعاتی همکاری‌های منطقه‌ای

پیشرفت صنعت و جامعه صنعتی پدید آمده در انگلستان و سایر کشورهای غربی متمایز کنند.

در واقع، می‌توانیم بگوییم به‌خاطر نیازهای جدید، در شرایطی که تکنولوژی‌های نوین ارتباطی در هم ادغام شدند، شرایطی ایجاد شده که برخلاف گذشته می‌توان صوت و تصویر و متن را به‌کمک امواج دیجیتالی به‌سراسر دنیا منتقل کرد. به‌عبارتی، در گذشته، ترکیبی بین ارتباطات دور و انفورماتیک ایجاد نشده بود و «تله ماتیک» به‌وجود نیامده بود. اکنون سه نوع ارتباطات: ارتباطات مدرن مبتنی بر فعالیت‌های کامپیوتری، ارتباطات راه دور و ارتباطات رادیویی و تلویزیونی و حتی مطبوعاتی؛ سه تکنولوژی مهم ارتباطی معاصر، درهم ادغام شده‌اند. به‌این ترتیب، آنچه بزرگراه‌های اطلاعاتی نامیده می‌شود، مورد استفاده قرار گرفته است.

در واقع، در جریان ادغام این سه تکنولوژی، اینترنت نقش بسیار مهمی داشت و به‌همین جهت، در اوایل دهه ۱۹۹۰ که اینترنت عمومی شد و از انحصار وزارت دفاع آمریکا درآمد و در اختیار دانشگاه‌های آمریکا و کشورهای غربی و تمام دنیا قرار گرفت؛ شرایطی

ایجاد شد تا بتوان از تکنولوژی‌های ارتباطی بهره‌برداری بیشتری کرد. به‌این ترتیب موضوع اقتصاد اطلاعات بیش از پیش اهمیت یافت.

ما تاکنون برای اقتصاد، سه وجه قائل بودیم: اقتصاد کشاورزی، اقتصاد صنعتی و اقتصاد خدمات. اکنون یک وجه دیگر هم به‌آن اضافه شده و آن بخش اقتصاد اطلاعات است.

این اقتصاد اطلاعات، به‌شدت در اقتصاد کشاورزی و اقتصاد صنعتی تأثیر

اکنون سه نوع ارتباطات:
ارتباطات مدرن مبتنی بر
فعالیت‌های کامپیوتری،
ارتباطات راه دور
و ارتباطات رادیویی و
تلویزیونی و حتی
مطبوعاتی؛ سه تکنولوژی
مهم ارتباطی معاصر، درهم
ادغام شده‌اند. به‌این ترتیب،
آنچه بزرگراه‌های اطلاعاتی
نامیده می‌شود، مورد
استفاده قرار گرفته است.

گذشت و حتی در بخش اقتصاد خدمات نیز دگرگونی ایجاد کرد. از این‌رو اهمیت اطلاعات روز به‌روز بیشتر می‌شود. به‌همین سبب، آمریکایی‌ها که در زمینه تحولات اخیر انقلاب صنعتی پیشگام بودند، از سال ۱۹۶۰ شروع به مطالعه و بررسی در دانشگاه‌ها راجع به اهمیت اقتصاد جدید معرفتی و بعد اقتصاد اطلاعات کردند. یکی از کسانی که در ایالات متحده آمریکا به مطالعه اقتصاد معرفتی - که موضوعی فراگیرتر از اطلاعات است - پرداخت، شخصی به‌نام فریتز مک‌لویپ بود که کتابی درباره چگونگی «تولید و توزیع معرفت‌ها» تهیه کرد (۱۹۶۲). این نخستین بررسی اقتصادی بود که در مورد نقش ارتباطات و اطلاعات در جوامع جدید صورت می‌گرفت. به‌دنبال این پژوهش، یک آمریکایی فرانسوی‌الصل، به‌نام «مارک پورات»، در سال ۱۹۷۷، یک کتاب ۹ جلدی درباره «اقتصاد اطلاعات» منتشر کرد.

این تغییرات و طرح بحث‌های معرفتی در زمینه ارتباطات و اطلاعات سبب شد که عده‌ای از اندیشمندان و پژوهشگران به‌تهیه کتابها و مقالاتی بپردازند و عنوان کنند که جامعه صنعتی قرن بیستم، یک جامعه فراصنعتی است. از جمله کسانی

که در این زمینه مطلب نوشتند. دانیل بل، پژوهشگر معاصر آمریکایی است. وی ابتدا مقاله‌ای در این زمینه در سال ۱۹۵۹ نوشت که بعد آن را کتاب کرد. کتاب «جامعه فراصنعتی» وی که در سال ۱۹۷۳ منتشر شد، از این لحاظ، معروف است. او در این کتاب، نقش بسیار عمده‌ای برای اطلاعات قائل می‌شود و سهم آن را در زندگی امروز بسیار مهم تلقی می‌کند و به همین جهت، عنوان جامعه فراصنعتی را معادل همان جامعه اطلاعاتی می‌داند.

پیش از او، در آخر دهه ۱۹۶۰، برزیسکی، کتابی به نام «جهان در میان دو عصر» را نوشت و مسأله انقلاب تکنترنیک، یعنی تکنولوژی‌ای که در حال الکترونیک شدن است را مطرح کرد. وی همچنین در این کتاب، نقش این فعالیت الکترونی و اقتصاد الکترونی را در زندگی جدید و اهمیت اطلاعات در اقتصاد آمریکا و اقتصاد دنیا و نقشی که باید آمریکا در اقتصاد دنیا داشته باشد مورد بررسی قرار داده است.

از نظر علمی در دو دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ مقالات و کتابهای زیادی در زمینه اقتصاد اطلاعات و ارتباطات و جامعه اطلاعاتی و ارتباطی، عرضه شده است. یک پژوهشگر ژاپنی به نام «یونجی ماسودا» در سال ۱۹۸۰ با توجه به تجربیات ژاپن، کتابی تحت عنوان «جامعه اطلاعاتی» نوشت. این فعالیت‌های پژوهشی، اطلاعاتی و ارتباطی در کشورهای صنعتی اروپا نیز دنبال شده است.

در فرانسه، انگلستان، ژاپن و آلمان و اخیراً در کره جنوبی کارهای تحقیقاتی زیادی در این زمینه انجام شده است. * ظاهراً با طرح این مقوله توسط کلیتون و معاون او ال‌گور، این مسأله در خدمت سیاست هم قرار گرفته است؟

— بله، به همین لحاظ من فکر می‌کنم که باید آغاز زمامداری کلیتون را همراه با معاونت ال‌گور به عنوان یک نقطه عطف تلقی کنیم. در واقع، حزب دموکرات آمریکا در سال ۱۹۹۲ که روی کار آمد، توانست از این پیشرفتهای مربوط به اقتصاد اطلاعات بهره‌برداری کند و برای تحقق جامعه اطلاعاتی، اقداماتی صورت دهد و سیاستهایی را تعیین کند. به همین جهت نیز، در مبارزات انتخاباتی سال ۱۹۹۲ آمریکا، خیلی بر افکار عمومی تأثیر گذاشت. وقتی کلیتون به کاخ سفید رفت و زمامداری را آغاز کرد، برنامه‌ریزی را در این مورد آغاز

جامعه اطلاعاتی یک میدان عمومی جدید برای گفت‌وگوی بین انسان‌ها است و از طریق اینترنت و جامعه اطلاعاتی جدید ملی و جهانی، همه می‌توانند با هم تماس بگیرند. بر اثر نزدیکی انسان‌ها، تفاهم ایجاد می‌شود و تقابل خصمانه و جنگ از میان می‌رود

نمود. وی تأکید کرد که تا سال ۲۰۰۳، باید امکانات تحقق جامعه اطلاعاتی فراهم شود و بودجه سنگینی به این مسأله اختصاص داد. کلیتون و ال‌گور در سخنرانی‌های خود بر ایجاد مقدماتی برای پیشبرد یک برنامه جدید به عنوان «سیاست‌های زیر ساخت‌های اطلاعاتی ملی و زیرساخت‌های اطلاعاتی جهانی» تأکید داشتند. آنها خاطر نشان می‌کردند که جامعه آینده، جامعه اطلاعاتی است، این جامعه در داخل کشورها تشکیل می‌شود و در سطح جهانی هم گسترش پیدا می‌کند. بنابراین ما با جامعه‌های

اطلاعاتی در سطح کشورها و در سطح جهانی یا جامعه اطلاعاتی جهانی روبه‌رو هستیم. بر این مبنای، وعده می‌دادند که از حالا به بعد دیگر جنگ از بین می‌رود و همه جا و همیشه بر صلح تأکید خواهد شد. رفاه پیشرفت می‌کند و کشورهای عقب مانده که تاکنون نتوانسته‌اند عقب ماندگی‌هایشان را جبران کنند، می‌توانند به کمک بزرگراه‌های اطلاعاتی و زیرساخت‌های اطلاعاتی، جامعه اطلاعاتی بسازند. جامعه اطلاعاتی یک میدان عمومی جدید برای گفت‌وگوی بین انسان‌ها است و از طریق اینترنت و جامعه اطلاعاتی جدید ملی و جهانی، همه می‌توانند با هم تماس بگیرند و روابط صمیمانه داشته باشند. بر اثر نزدیکی انسان‌ها، تفاهم ایجاد می‌شود و تقابل و جنگ از میان می‌رود. کشورهای در حال توسعه از کمک‌های کشورهای غنی بهره‌مند می‌شوند. به این ترتیب، وعده‌های فراوانی داده شد و آینده خیلی خوبی برای مردم جهان ترسیم گردید.

* اروپا با این مقوله چه برخوردی داشت؟ — این شرایط باعث شد که در ۱۹۹۲ و ۱۹۹۳، جامعه اروپایی که توجه خاصی به آمریکا داشت، سیاست‌های جامعه اطلاعاتی را دنبال کند و مقالات و تحقیقات و کتابهایی در این زمینه تهیه شود. کشورهای اروپایی سعی کردند، برنامه‌های خود را برای ادامه دهه ۱۹۹۰ و دهه ۲۰۰۰ تدارک دیده و مطرح کنند.

به دنبال این جریان، در ماه مارس ۱۹۹۴، در کنفرانس جهانی ارتباطات دور در بوئنوس آیرس، که نمایندگان تمام‌الاختیار کشورهای عضو «اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور» (ITU) در سطح وزرا، شرکت داشتند، «ال‌گور» طی یک سخنرانی، راه وصول به جامعه

اطلاعاتی را مشخص کرد. اولین بندی که از سوی وی برای سیاست‌های آینده، مورد تأکید قرار گرفت، این بود که بخش خصوصی باید، اطلاعات و ارتباطات را اداره کند و دولت‌ها به علت وظایف مهمتری که دارند نمی‌توانند به تصدی امور اطلاعات بپردازند. در واقع، بدون اینکه حتی بیان بشود، مشخص شد که تجربه ایالات متحده آمریکا باید دنبال گردد. بخش خصوصی در اینجا باید در صف مقدم قرار گیرد زیرا دولت‌ها به ویژه

در کشورهای در حال توسعه، کارآیی ندارند. ال گور در کنفرانس مذکور تأکید خاص داشت که «بخش خصوصی» در این زمینه فعال شود و در یک «رقابت آزاد»، دسترسی عموم مردم به بانکهای اطلاعاتی فراهم شود و حداقل خدمات اطلاعاتی-ارتباطی و آنچه «دسترسی همگانی» به اطلاعات و ارتباطات نامیده می‌شود، در اختیار همه افراد، در دنیا قرار بگیرد. بعد برای اینکه شرایط سه گانه‌ای که مطرح شد (فعالیت بخش خصوصی، رقابت آزاد و دسترسی همگانی به اطلاعات)، فراهم شود، باید تشکیلات اداری جدیدی در دنیا برای امور اطلاعات و ارتباطات ایجاد

شوند، یعنی سازمان‌های ارتباطات راه دور، تغییر ساختار بدهند. برای این منظور، باید حتماً سازمان‌های مستقل خاصی که می‌توان ترجمه فارسی آن را «نهادهای نظام‌دهی ارتباطات دور» گذاشت، شکل بگیرند.

* یونسکو چه سیاستی در این زمینه داشت؟

— یونسکو که تا این زمان در زمینه ارتباطات، سه بخش وسایل ارتباط

جمعی، بخش اطلاعات (اسناد و...) و بخش انفورماتیک و مسائل جدید ناشی از ادغام امکانات سه گانه ارتباطی و تکنولوژی دیجیتالی را تعقیب می‌کرد، توجه خاصی به مسائل زیرساخت‌های اطلاعاتی و بزرگراههای اطلاعاتی پیدا کرد و کوشید در این زمینه، مقررات‌گذاری جهانی شود. به همین جهت در سال ۱۹۹۵، فعالیت‌هایی را در این مورد آغاز کرد. در سال ۱۹۹۷، طی گزارشی اعلام شد که یونسکو تصمیم

در سال ۱۹۹۷، طی گزارشی به کنفرانس عمومی یونسکو اعلام شد که این سازمان تصمیم دارد مقدماتی فراهم کند که یک ابزار حقوقی بین‌المللی به تصویب کشورهای عضو برسد و برای استفاده از اینترنت و شبکه‌های اطلاعاتی، مقررات حقوقی و اخلاقی خاصی وضع شود. به این منظور سه کنگره بین‌المللی در سال‌های ۱۹۹۷، ۱۹۹۸ و ۲۰۰۰ برگزار شد. در مارس ۱۹۹۷، در موناکو نخستین کنگره بین‌المللی اخلاق اطلاعات تشکیل شد. هدف اصلی این کنگره‌ها آن بود که چالش‌های اخلاقی، حقوقی و اجتماعی بزرگراههای اطلاعاتی و اینترنت را بررسی کنند و تأثیر اینترنت را در آینده و وضع کشورهای دنیا، مورد مطالعه قرار دهند

درد مقدماتی فراهم کند که یک ابزار حقوقی بین‌المللی به تصویب کشورهای عضو برسد و برای استفاده از اینترنت و شبکه‌های اطلاعاتی، مجموعه مقررات حقوقی و اخلاقی خاصی وضع شود. به این منظور سه کنگره بین‌المللی در سال‌های ۱۹۹۷، ۱۹۹۸ و ۲۰۰۰ برگزار شد. در مارس ۱۹۹۷، در موناکو نخستین کنگره بین‌المللی اخلاق اطلاعات تشکیل شد. هدف اصلی

برگزاری این کنگره‌ها آن بود که چالش‌های اخلاقی، حقوقی و اجتماعی بزرگراه‌های اطلاعاتی و اینترنت را بررسی کنند و تأثیر اینترنت را در آینده و وضع کشورهای دنیا، مورد مطالعه قرار دهند.

* آقای دکتر به‌طور مشخص‌تر، تصمیم‌گیری اولیه برای تشکیل سمیناری در این زمینه، در ایران چه روندی را طی کرد؟

— در واقع، بعد از استقلال کشورهای آسیای مرکزی برای ما موقعیت

مساعدی ایجاد شد. برای اینکه ما و کشورهای این منطقه دارای اشتراک فرهنگی - تاریخی بسیار دیرینی هستیم. این منطقه از ساحت و وجود ایران هرگز جدا نبوده، منطقه‌ای است که زبان فارسی در آن ایجاد شده و رشد کرده است. در دوره بعد از اسلام، شعر و ادب فارسی در آنجا رونق گرفت، صنعت کاغذسازی در آنجا از چینی‌ها اقتباس شد و توسعه پیدا کرد. به همین جهت توجه به این منطقه بعد از فروپاشی شوروی برای ما خیلی اهمیت حیاتی پیدا کرد. ما در دانشگاه و در کمیته ارتباطات کمیسیون ملی یونسکو فکر می‌کردیم که حالا زمانی است که فعالیت‌هایی در زمینه ارتباطات برای آسیای مرکزی بکنیم.

خوشبختانه، در همین اوضاع و احوال، وزارت فرهنگ و آموزش عالی آن دوره که آقای دکتر معین هم مسؤول آن بودند، کنفرانسی در مورد همکاری‌های علمی بین کشورهای منطقه تشکیل داد. این مسأله باعث شد که ما هم در کمیته ارتباطات کمیسیون ملی یونسکو تصمیم بگیریم، که یک مرکز مطالعات و تحقیقات ارتباطات برای آسیای مرکزی تشکیل دهیم. پیشنهادی تهیه کردیم و از

طریق کمیسیون ملی یونسکو به اجلاس سال ۱۹۹۳ کنفرانس عمومی یونسکو فرستادیم. ما در پیشنهاد ارائه شده مطرح کردیم که این طرح در ادامه کاری است که در گذشته یونسکو در کشورهای دیگر دنیا دنبال کرده است.

در ۱۹۵۷، در استراسبورگ، با توجه به نیاز زمان، مرکز تعلیمات عالی روزنامه‌نگاری برای تربیت استاد روزنامه‌نگاری تشکیل شده بود. در آفریقا و آسیا و آمریکای مرکزی هم در سال‌های بعد نظیر این مرکز دایر شد. هدف این مراکز آن بود که مسائل روزنامه نگاری و تدریس علوم ارتباطات را در کشورهای جهان سوم دنبال کنند و ما عنوان کردیم که این کار تازه‌ای نیست و منطقه ما تاکنون از این کمک یونسکو استفاده نکرده و حالا با توجه به شرایطی که در این منطقه بعد از فروپاشی شوروی به وجود آمده، می‌خواهیم این مرکز تحقیقات را ایجاد کنیم. از آن سو، هیأتی به ریاست آقای جرج ودل، استاد دانشگاه منچستر که در زمینه ارتباطات جهان سوم کار کرده است، برای سنجش امکانات تأسیس مرکز تعیین شد. این هیأت که در شهر یور ۱۳۷۳ (۱۹۹۴) به ایران آمد، یک هفته در کشور ما و چند هفته در کشورهای آسیای مرکزی و ترکیه موضوع را بررسی کرد و در اواخر پاییز ۱۳۷۳ گزارشی در مورد تشکیل این مرکز در ایران داد که متأسفانه خیلی مثبت نبود. آنها به این نتیجه رسیده بودند که هنوز این منطقه آمادگی ایجاد چنین مرکزی را ندارد و مسائل حیاتی‌تر برای آن مطرح است و از آنجا که مدیریت یونسکو (دوره بعد از آقای مختار امبو) نظر خوبی به ایران نداشت، به همین جهت، بدون این که در گزارش آنها منعکس بشود، گفته بودند که ایرانی‌ها نظر سیاسی دارند و

می‌خواهند از طریق مرکز در منطقه تأثیر بگذارند و در گزارش مذکور هم سهم و نقش ایران در تمدن منطقه خیلی ناچیز جلوه داده شده بود. این طور عنوان شده بود که تنها در ازبکستان یک اقلیت کوچک فارسی‌زبان موجود است و اصلاً به تاجیکستان نرفته و آن را مطرح نکرده بودند. منتهی حرف نهایی‌شان این بود که این منطقه هنوز به تحقیق نیاز ندارد و باید به طریق دیگری عمل کنند.

هنگام ارائه این گزارش به یونسکو، من با دانشگاه پاریس همکاری داشتم و در پاییز ۱۳۷۳ باید به فرانسه می‌رفتم. در آنجا آقای آلن مودو را که رئیس یکی از بخش‌های ارتباطی یونسکو بود (و تا چند ماه پیش، معاونت مدیر کل یونسکو در امور ارتباطات را به عهده داشت) ملاقات کردم و در زمینه پیشنهادمان تقاضای یک پاسخ شفاهی کردم و در نهایت، در مورد همکاری‌های آموزشی و پژوهشی بحث کردم و ضمن آن نسبت به دعوت استادان فیلی‌پینی برای تدریس روزنامه‌نگاری در تاجیکستان انتقاد کردم زیرا آنها به زبان انگلیسی تدریس می‌کردند در حالی که ایرانیها در تاجیکستان می‌توانستند تدریس داشته باشند و همچنین در مورد انجام کارهای تحقیقاتی صحبت شد چون در آن موقع یونسکو به دنبال توسعه مطبوعات آزاد و مستقل کثرت‌گرا بود، با اشاره به اهمیت رسانه‌های آزاد و به عنوان نمونه، پیشنهاد یک طرح تحقیقاتی در مورد توسعه مطبوعات کثرت‌گرا در ایران را مطرح کردم.

آقای مودو این را پذیرفت و قرار شد به ما کمک کنند و یک چهارم بودجه را در اختیار ما قرار دهند. همچنین توافق شد جلسه‌ای در تهران در سال ۱۹۹۶ تشکیل دهیم که هدف‌های این برنامه را اعلام نماییم و مقدمات تحقیق را فراهم

کنیم و سال بعد برای ارائه گزارش تحقیق از کشورهای آسیای مرکزی دعوت کنیم تا روزنامه نگاران کشورهای آسیای مرکزی بیایند و از این سمینار استفاده کنند و با تجربه ایران آشنا شوند. بر این اساس، توافق شد که در ماه مه ۱۹۹۶ همزمان با روز جهانی آزادی اطلاعات، یکی از همکاران بخش ارتباطی یونسکو به ایران بیاید. بر این اساس هم آقای شیلینگ، همکار یونسکو در سازماندهی کرسی‌های آموزشی ارتباطات در دانشگاه‌های جهان، که مدیر یکی از روزنامه‌های آلمان هم بود به ایران آمد و ما روز ۱۳ اردیبهشت ۱۳۷۵ که روز جهانی آزادی مطبوعات بود، طرح تحقیق «توسعه مطبوعات مستقل و کثرت‌گرا در ایران» را طی مراسمی در کتابخانه مرکزی دانشگاه علامه طباطبائی معرفی کردیم. چند هفته بعد سند توافق انجام این تحقیق بین یونسکو، دانشگاه علامه طباطبائی و دانشگاه پاریس ۲، که در انجام تحقق همکاری یافته بود، امضا شد. در دومین سمینار بررسی مسائل مطبوعات ایران، در خرداد ۱۳۷۷، مقاله‌ای در این مورد ارائه کردیم، اما سمینار مورد نظر تشکیل نشد. به این ترتیب، کوشش جدیدی که از سال پیش در این زمینه برای سمینار جامعه اطلاعاتی دنبال شد، مکمل کارهای قبلی است، که برای تأسیس مرکز مطالعات و تحقیقات ارتباطات آسیای مرکزی آغاز کردیم.

در سال‌های اخیر، فرصت مناسب دیگری پدید آمد. در پاییز سال ۲۰۰۰ (۱۳۷۹) که برای شرکت در سومین کنفرانس بین‌المللی اخلاق اطلاعات به پاریس رفته بودم، با آقای آلن مودو که در این کنفرانس به نیابت از مدیر کل یونسکو سخنرانی داشت، با استفاده از فرصت‌های گفتگوها، درباره برگزاری سمینار جامعه اطلاعاتی صحبت کردم و

چند روز بعد طی گفت‌وگوی مشترک آقای دکتر جلالی سفیر ایران در یونسکو و آقای مهندس جهانگرد، معاون برنامه‌ریزی و توسعه وزارت ارتباطات و فن‌آوری اطلاعات و دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی ایران و اینجانب با ایشان (۱۶ نوامبر سال ۲۰۰۰)، موضوع تشکیل این سمینار به‌طور رسمی مطرح شد و چون در چند منطقه دنیا در طول سال‌های ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰ سمینارهای منطقه‌ای در زمینه اخلاق اطلاعات تشکیل شده بود، که ما از آن‌هایی اطلاع مانده بودیم، پیشنهاد برگزاری نخستین سمینار جامعه اطلاعاتی در تهران با استقبال روبه‌رو شد.

آقای مودو، در آن جلسه با توجه به‌سوابقی که بود، از این پیشنهاد استقبال کرد و تاریخ آن نیز مشخص گردید و قرار شد چون سی و یکمین اجلاس کنفرانس عمومی یونسکو در اکتبر آینده (۲۰۰۱) برگزار می‌شود و دبیرخانه یونسکو می‌خواهد گزارش سمینار تهران را آنجا ارائه دهد، بهتر است قبل از تشکیل این اجلاس، سمینار مذکور در هفته اول سپتامبر تشکیل شود. بالاخره ما توانستیم در اسفندماه سال گذشته آمادگی خود را برای برگزاری سمینار اعلام کنیم. حدود یک چهارم بودجه سمینار را یونسکو تقبل کرد و هزینه بلیت هوایمی دعوت شدگان به سمینار، به‌این وسیله، پرداخت گردید. به‌این ترتیب با حمایت و کمک مرکز یونسکو در پاریس و کمک‌های مادی و معنوی شورای عالی اطلاع‌رسانی، گروه علوم ارتباطات و مرکز پژوهش‌های ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی و مرکز مطالعات و ارشاد و معاونت تحقیقاتی صدا و سیما، مقدمات برگزاری سمینار فراهم شد.

در دو سال گذشته نیز و به‌ویژه تابستان گذشته، در سازمان ملل، بحث

جامعه اطلاعاتی به‌دقت دنبال شد. شورای اقتصادی - اجتماعی ملل متحد که نقش مهمی در فعالیت‌های کلی یونسکو هم دارد در این مورد به‌بحث و بررسی پرداخت. در ضمن، سازمان ملل متحد در تابستان سال گذشته، به‌اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور توصیه کرد، که مقدمات برگزاری کنفرانس عالی سران جهان در مورد جامعه اطلاعاتی را در سال ۲۰۰۳ فراهم کنند. این اولین بار است که در سازمان ملل متحد یک کنفرانس سران درباره اطلاعات و ارتباطات تشکیل می‌شود و به‌بررسی مسائل جامعه اطلاعاتی می‌پردازد. به همین جهت موضوع، اهمیت خیلی بیشتری پیدا می‌کند. از سوی دیگر یادآوری کنم که در سال ۱۹۹۵ در کنفرانس وزرای هفت کشور بزرگ صنعتی در بروکسل، معاون وقت آقای نلسون ماندلا رئیس‌جمهوری آن زمان آفریقای جنوبی نیز حضور داشت، ضمن بحث درباره جامعه اطلاعاتی مورد نظر غرب، انتقادهای تندی را مطرح کرده بود، از جمله، گفته بود که نصف مردم دنیا، نه تنها هنوز تلفن ندارند، بلکه تلفن را نمی‌شناسند. به‌عبارت دیگر در حالی که هنوز ۵۰ درصد دنیا تلفن را نمی‌شناسند، شما چطور از جامعه اطلاعاتی می‌خواهید، صحبت کنید. در اوت سال گذشته نیز در کنفرانس سران هشت کشور صنعتی در اوکیناوا، یک منشور جامعه اطلاعاتی تصویب شد و برای مقابله با شکاف دیجیتالی بین کشورهای ثروتمند و کشورهای فقیر، اصولی پیش‌بینی گردید.

* **سمینارهای منطقه‌ای دیگری نیز در این زمینه تاکنون برگزار شده است؟**

— سمینارهایی که در دو سال اخیر در مناطق جغرافیایی سازمان ملل با همکاری یونسکو درباره اطلاعات

الکترونی تشکیل گردیده‌اند، همانگونه که اشاره شد، درباره اخلاق اطلاعات و چالش‌های اخلاقی، حقوقی و جامعه‌ای تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات، به‌بحث و بررسی پرداخته‌اند. نخستین سمینار متعلق به کشورهای عربی در قاهره بود. (۶-۴ مه ۱۹۹۹)، دومین سمینار، برای کشورهای آفریقایی در آدیس‌آبابا مرکز اتیوپی تشکیل شد (۱۴-۱۳ سپتامبر ۲۰۰۰)، برای کشورهای آسیایی و اقیانوسیه در پکن (۲۷-۲۵ سپتامبر ۲۰۰۰)، کشورهای آمریکای لاتین در ریودوژانیرو در برزیل (۲۶ و ۲۷ اکتبر ۲۰۰۰)، کشورهای اروپایی در وین (۲۷ و ۲۸ سپتامبر ۲۰۰۰)، سمینارهای مشابهی برگزار شدند. ما به‌سبب عدم دریافت اطلاع از تشکیل سمینار منطقه آسیا و اقیانوسیه — که ایران را هم در بر می‌گیرد — سال گذشته نتوانستیم در این گردهمایی شرکت کنیم و از مباحثه‌های آن برکنار مانده بودیم. بنابراین، با تشکیل سمینار اخیر در تهران، هم این مسأله را جبران کرده‌ایم و هم، در برگزاری سمینارهای منطقه‌ای یونسکو درباره جامعه اطلاعاتی، پیشاهنگ شده‌ایم.

در سمینار تهران، محققان و متخصصانی از کشورهای منطقه و از جمله ترکیه، ارمنستان، آذربایجان، گرجستان، افغانستان، تاجیکستان، قرقیزستان، هند، پاکستان، کویت، لبنان و اردن و همچنین فرانسه و ایالات متحده آمریکا، همکاری و مشارکت داشتند. مباحثه‌های سمینار نشان داد که کشورهای این منطقه، به‌ویژه کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز، به‌همکاری‌های علمی و پژوهشی و آموزشی ارتباطات و اطلاعات نیاز فراوانی دارند و برای این همکاری‌ها از آمادگی و تفاهم‌های لازم نیز برخوردارند.